

vendar je kompozicijsko sem in tja le premalo zlita. Seveda, Pahor je tu prvič opustil svojo dosedanjo pripovedno obliko, vendar ne dosledno. Sicer pa moramo upoštevati, da je šlo avtorju v prvi vrsti za pričevanje, pa so formalni vidiki lahko drugotne narave. Priznati je namreč treba, da je svojo moralno nalogo, svoj dolg do tovarišev, ki jim s knjigo postavlja spomenik, izpolnil z vso pieteto.

Francè Pibernik

MARJAN KOLAR: IŠČI POLDAN. Najnovejši prozni tekst Marjana Kolarja* bi lahko, če ga primerjamo z njegovimi prejšnjimi deli, imeli za precej dokončen pisateljski obračun z okoljem, ki v njem pisatelj živi in ki je bilo že v njegovih prejšnjih (zvečine krajših) pripovednih delih zmerom znova osrednji predmet njegovega pisanja. To okolje je provincialno mesto z vsemi svojimi provincialnimi lastnostmi in navadami, mesto, ki se v njem duhovne vrednote precéj zapostavljajo v primeri z materialnimi, zaradi tega pa se v njem še toliko močneje kažejo nekatere moralne in človeške deformacije, lastne našemu času. V romanu Išči poldan je tak kraj Gren s celim spletom takih in podobnih pojavov in ljudi, ki zaradi pomanjkanja osebne moči ali pa zaradi malih razmer niso znali prerasti provincialnih okvirov, kakršne jim določa prostor, ki v njem živijo, pa zaradi tega životarijo iz dneva v dan, brez kakršnegakoli večjega življenjskega smotra ter se oklepajo tistega, kar pač imajo. To izrazito provincialno srenjo, obremenjeno z nekaterimi tipičnimi lastnostmi našega družbenega razvoja, ki pa še zdaleč niso pozitivne ter idejno in človeško pomembne, nam kaže Kolar skoz opazovanja dveh protagonistov, intelektualcev: predmetnega učitelja Andreja Žagarja in profesorja Mata Brajnika. Oba po svojih zmožnostih in lastnostih zdaleč prekašata grensko intelektualno in malone malomeščansko povprečnost, oba se ne moreta in ne moreta do kraja živeti v sredini, ki jima je prav zaradi te povprečnosti in mediokritetnosti tuja in ne moreta najti prav nobenega bolj živega stika z njo, razen golih formalnih kontaktov. Pri tem pa sta oba junaka obremenjena še z lastnimi moralnimi dilemami, oba iščeta svojo pravo podobo, svoj pravi moralni profil, oba sta v tistem obdobju, ko sta človeško dozorela in skušata pravilno ovrednotiti vso svojo preteklost ter v nji poiskati tiste osnove, na katerih bi lahko gradila svoje prihodnje življenje, svoje prihodnje dejanje in nehanje. Prav po ti preteklosti pa sta si popolnoma različna: Žagar je bil že vse od gimnazijskih let naprej goreč aktivist in politični delavec, človek, ki se je z idealistično vero v boljšo prihodnost vrgel v samo sredino političnega delovanja in tako postal član grenskega partijskega komiteja in močna politična osebnost v Grenu. Tuberkuloza, ki si jo je precéj časa moral zdraviti v okrevališču, je to njegovo dejavnost prekinila, v tem času pa je Žagar vnovič pretehtal svoje ravnanje in odkril tudi njegovo drugo plat, saj se mu je naenkrat pokazalo v novi luči, kot kompenzacija vseh mogočih psihičnih kompleksov, ki jih je nosil v sebi že od svoje mladosti naprej. In tako pride v njem do pomembnega preobrata, do nekakšne življenjske resignacije, ki jo ponovni prihod v Gren samo še potrdi, saj so vmes na vse njegovo delo čisto pozabili in na komiteju nimajo zanj nobene druge naloge, kakor da ga poprosijo, če bi jim lahko jezikovno popravljaj njihove referate in govore. Brajnikova pozicija je neko-

* Marjan Kolar: Išči poldan. Založba Obzorja 1967.

likanj drugačna, v vsakodnevnem življenju je sicer profesor, njegov pravi poklic pa je pisateljstvo, saj je prepričan, da lahko le tako izraža vsa tista opazanja, ki se v njem nabirajo pri vsakodnevnem delu, ki so globlja od površnih vsakodnevnih vtisov in tako ali drugače posegajo v pravo bistvo tiste resničnosti, ki v nji živi in se z njo nenehoma spopada. Tudi Brajnikova prejšnja življenjska pot je bila drugačna od Žagarjeve, tedaj, ko je bil le-ta politični aktivist, je bil Brajnik neke vrste anarhoid, človek, ki si je skušal ustvarjati svoj lastni miselni in idejni sistem in ni hotel prevzeti za svojega nobenega tujega. A tudi v iskanju tega sistema, tega naravnost svetovnonazorskega prepričanja, se je pravzaprav skoraj zlomil, postal je vase zaprt človek, ki mu je bila literarna izpoved edino možno uresničevanje samega sebe, pri tem pa je njegov stik z okolico bolj in bolj upadal, dokler se ji ni do kraja odtujil. Spoznal je, da celo njegova anarhičnost ni in ne more biti pravo življenjsko vodilo in v svojem zadnjem romanu je skušal nekako obračunati z vsemi temi reči v sebi, pri tem pa se njegovo spoznavanje bistva grenske povprečnosti in socialistične malomeščanščine zmerom bolj pogloblja in postaja eno njegovih osrednjih spoznanj o svetu in ljudeh.

To sta obe osnovni poziciji, ki ju imata v romanu oba Kolarjeva protagonista; in treba je priznati, da sta ti poziciji zarisani s trdno pisateljsko konturo in jasnimi miselnimi in psihološkimi obrisi; v njiju je opaziti podobnost avtorjevega lastnega doživetja podobne družbene sredine, kakršna je grenska, tista, ki sta vanjo postavljena tako Žagar kakor tudi Brajnik. Kolar je s precej zanesljivim čutom za opisovanje in karakteriziranje človeka, za ustvarjanje psihološke verjetnosti romanske figure izoblikoval oba junaka, saj mu je po vsej verjetnosti vsak izmed njiju z delom svojega bistva blizu. Najprepričljivejši so ti Kolarjevi opisi v stiku obeh protagonistov z družbo, ki ju obdaja z Grenom in posameznimi grenskimi tipi, urednikom lokalnega časopisa, profesorjem zgodovine, ki skuša s servilnostjo zakriti svoj strah pred življenjem, pa celo vrsto drugih, bolj obrobnihih figur, profesorjev iz obeh zbornic, tovarišev s komiteja in drugih. Manj posrečeni so orisi intimne sfere obeh junakov, njunega čustvenega in čutnega življenja; v največji meri velja ta ugotovitev za Žagarjevo ljubezensko zgodbo z Vilmo, ki je sicer kompozicijsko še dokaj spretno zasnovana, vendar je zelo neprepričljiva in hoteno skonstruirana, s tem pa seveda ne izpolnjuje svoje funkcije. In morebiti velja ista ugotovitev v še večji meri za precej prisiljeni, skoraj sentimentalni Žagarjev zaplet s Kumrovo Mari pa tudi za nekatere Brajnikove erotične dogodivščine (zgodba o defektnem Milančku, ki je naravnost neokusna, pri tem pa še nefunkcionalna, in njen razplet). Tu je najti pogloblitve pomanjkljivosti izpovedne, pa tudi stilne podobe Kolarjevega romana.

Drugače pa je z analizo družbenih razmer v tem tekstu, ki so ji namenjena glavna avtorjeva prizadevanja in ki skoraj z vsem zadeva naravnost v živo naš današnji čas in naše današnje življenje. Izredna ostrina in brezkompromisnost te analize (in obenem z njo tudi izredna družbena angažiranost Kolarjeve izpovedi) sta gotovo tisti dve pogloblitvi odliki dela, ki mu dajeta tudi njegovo literarno in izpovedno vrednost. Kolarjeva opazovanja in razčlenjanja družbenega dogajanja so ostra in jasna, avtor je v njih brez sramu, odkrito in naravnost pogledal resnici v obraz ter jo vpletel v pripovedno tkivo svojega

romana táko, kakršna je tudi zares v vsakdanjem življenju. S prenikavim razčlenjanjem poglavitnih moralnih in človeških deformacij, ki so nastale v grenski sredini in seveda tudi med nami, je Kolar samo še potrdil tisto, kar smo opazili tudi že v njegovem dosedanem delu in kar je kritika že tedaj označila za glavno odliko le-tega. V tej zvezi je treba pripomniti še to, da se je v romanu *Išči poldan* ta Kolarjeva angažiranost, brezkompromisnost in odkritost samo še povečala; pa ne le to, postala je tudi dosti bolj intenzivna, globlja, zrejša in v živo zadevajoča, obenem pa je zaradi posrečenega vpleta v fabulativno in karakterološko ozadje teksta dobila tudi nekatere večje, širše in družbeno zanimivejše dimenzije, kakor jih je bilo v Kolarjevi prozi opaziti doslej. Ta avtorjeva iskrenost v precejšnji meri postavlja v drugi plan nekolikankonvencionalno stilno in formalno podobo romana, ki se vendarle ne povzpema nad običajni realizem, deluje pa v teh okvirih zvečine prepričljivo in dokaj domišljeno.

Kolarjev roman *Išči poldan* je prav gotovo doslej daleč najtehtnejše in najbolj kompletno delo tega pripadnika mlajše slovenske pisateljske generacije, v njem je čutiti, kako je svet, ki ga pisatelj opisuje in se z njim ves čas spopada, živ, resničen in prisoten v naši družbi. In prav to so značilnosti, ki zaradi njih Kolarjev tekst *Išči poldan* ni le uspešen konec določenega obdobja v avtorjevem pisateljskem ustvarjanju (tak je pač vtis, ki ga dobi bravec ob natančnem razboru vseh estetskih, izpovednih in formalnih elementov njegovega dosedanjega dela), ampak tudi eno najzanimivejših literarnih del mlajše slovenske pisateljske generacije v zadnjem času.

Borut Trekman

STANKO MAJCCEN, IZBRANO DELO I. Izbrano delo I. Stanka Majcna* ima v sebi značilnosti, ki ga bodo v okviru slovenske književnosti ohranjale živega; povsem se sicer smemo strinjati z zapisom Marijana Krambergerja na ovitku knjige, ko pravi, da poleg davka času Majcnovo pisanje vsebuje tudi kvalitete, ki preraščajo svojo dobo. Le-te kajpada brez velikega napora zasledimo v avtorjevem izraznem kakor tudi v idejnem elementu. Pri tem pa vendarle moremo ugotoviti, da o novostih Stanka Majcna lahko govorimo le v relativnem pomenu besede, saj so mogoče le v razvojnem loku domače literarne ustvarjalnosti. Toda ni moč ob tem prezreti pomembnega dejstva, da je Majcnen eden od tistih redkih ustvarjalcev na Slovenskem, čigar literarni nazor in dovršen del njegovega dela sega v tisti način človekovega bivanja, ki mu je tuja dnevna aktualnost, pripadajoč tako miselnemu svetu osamljenega posameznika. Živi zunaj sveta in vse osebe, ki jih je ustvaril bolj ali manj prepričljivo in jih imamo za svoje idejne protagoniste, se v svet ne morejo integrirati ter ga s tem priznati za veljavnega. S tem pa seveda še ni rečeno, da ga zanikujejo; živijo po svoji notranji zakonitosti, ki neskladja vsebuje. To pa pomeni, da so vnaprej obsojeni na samega sebe in s tem na bivanje, ki je znotraj njih samih vse prej kot zadostno; človek in njegov jaz obstajata vsak zase v smislu odtujitve:

* Stanko Majcnen, *Izbrano delo I.* Uredila Marja Boršnik. Obzorja 1967.